

AVRUPA'DA VEBA SALGINI VE SALGINDA DİN FAKTÖRÜ (VİYANA ÖRNEĞİ)

GREAT PLAGUE IN EUROPA AND RELIGIOUS FACTOR IN PLAGUE (THE SAMPLE OF VIENNA)

Emrah İSTEK*

Makale Bilgisi   **Article Info**

Başvuru: 9 Mart 2017

Recieved: March, 9, 2017

Kabul: 3 Mayıs 2017

Accepted: May, 3, 2017

Özet

Ortaçağ Avrupası tarihçiler tarafından birçok olumsuz uygulamalardan dolayı "karanlık bir çağ" olarak adlandırılmıştır. Söz konusu tanımlamada milyonların ölümüne neden olan salgınların başat rol oynadığı bilinmektedir. Bu salgınlardan en acımasızı ise, kendisini sık sık gösteren ve her gelişinde daha acımasız olan veba salgınıdır. Bu çalışmada, Ortaçağ'da başlayıp yüzyıllarca Avrupa'yı diken üstünde tutan, milyonlarca insanın hayatına mal olan ve bunlarla birlikte demografik değişimlere sebep olan veba salgınının genelde Avusturya'da (Habsburg İmparatorluğu) özelde ise Viyana'da nasıl bir kıyım yaptığı kronolojik bir sırayla ele alınmıştır. Ayrıca salgının etkileri, nasıl ortaya çıktığı konusundaki yaklaşımlar ve ağırlıklı olarak da kilise ve din adamlarının salgınlar esnasındaki rolleri üzerinde durulmuştur. Gerek vebanın ortaya çıkışında ve gerekse hastalığı yenmek için aranan çözümlerde din faktörünün etkisi makalenin ana temasını oluşturmaktadır. Bu makale hazırlanırken, özellikle Viyana'daki veba salgınları sırasında yaşayan yazarların eserlerinden ve salgınların hemen sonrasında salgını birinci kişilerden dinleyenlerin eserlerinden faydalanılmıştır. Böylece ağırlıklı olarak birincil kaynaklar kullanılmış ve bu durumun da çalışmayı daha değerli kılacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelime: Veba, Salgın, Viyana, Tanrının Gazabı, Din.

Abstract

Medieval Europe was called as dark ages by the historians because of many negative practices. In the aforesaid definition, the outbreaks causing millions death are known to play dominant role. The most brutal of these outbreaks is plague which

---

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, eistek@agri.edu.tr.

manifested itself very often and each appearance it became more brutal. In this article, how did the plague that started in the Middle Ages and kept Europe on the hop for centuries, destroying many people's lives besides causing demographic changes slaughter generally in Austria (Habsburg Empire), particularly in Vienna in a chronological order. In addition, it is also focused on the effects of the outbreak, the approaches of how it appeared and the role of the church and clergies during the outbreaks. The effects of the religious factor on both the emergence of plague and the solution sought to defeat is the main theme of this article. In this article, the works of the authors living during the great plague in Vienna and the works that their authors listened the plague from the first person just after the plague were used. Thus, mainly primary resources are used and this situation is thought to make this study more valuable.

Keywords: *Plague, Epidemic, Vienna, the Wrath of God, Religion.*

Giriş

Ortaçağ Avrupa'sının en büyük salgınlarından olan veba¹, ilk olarak 6. yüzyılda ortaya çıkan ve “Jüstinyen Vebası” adıyla bilinen salgındır. İkinci büyük veba ise 14. yüzyılda görülen ve “Kara Ölüm (Der schwarze Tod)” diye adlandırılan salgındır. Orta Asya’da ortaya çıkan bu salgının hangi yolu takip ederek Avrupa’ya ulaştığı konusu tartışmalıdır. Bazı kaynaklara göre salgın ilk olarak Orta Asya’da görülmüş ve Anadolu yolunu takip ederek İtalya’ya geçmiştir.² Diğer bir kısım kaynaklara göre ise veba, Kefe’den (Kırım)³ gelen Cenevizlilerin 1347 yılında deniz yolunu takip ederek İtalya’ya gelmesiyle Avrupa’ya taşınmıştır.⁴ Sonraki yıllarda da salgın deniz

¹ Batı kaynaklarında “peste”, “pestis” veya “pestilenz” olarak bilinen veba hastalığı Osmanlı kaynaklarında “kıran” veya “tâun” olarak isimlendirilmiştir. Daha çok kemirgen hayvanlarda bulunan hastalık, insanlara fare veya pire yoluyla bulaşabilmektedir. Enfeksiyona yaz aylarında ve bilhassa kötü hijyen ortamlarında daha sık rastlanmaktadır. Birkaç çeşidi bulunan kısa sürede salgına dönüşen veba insanları 2-6 gün arasında öldürmektedir. (geniş bilgi için bkz. Feda Şamil Arik, “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Veba Salgınları”, *ADTCFD*, c. 15, Sayı 26, Ankara 1991, s. 27-29)

² Carl Christian Schmidt, *Jahrbücher der in- und ausländischen gesammten Medicin*, c. 4, Verlag von Otto Wigand, Leibzig 1834, s. 172; Mathias Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, Wien 1738, s. 543; Arik, *a.g.m.*, s. 30; Necmeddin Akyay, “Türkiye’de Veba Salgınları ve Veba Hakkında Eski Yayınlar”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, c. 8, Sayı 2, Nisan 1974, s. 210.

³ Kefe, Kırım’da bir kıyı şehrinin adıdır. İbn-i Batuta Kefe halkının çoğunluğunun Cenevizli olduğunu belirtmiştir. (bkz. İbn-i Batuta, *Büyük Dünya Seyahatnamesi*, İlk Türkçe Çev. M. Şerif Paşa, Yenişafak Kültür Armağanı, İstanbul 1907, s. 239.

⁴ Lexikon des Mittelalters, “Pest”, Verlag J.B. Metzler, Stuttgart 1999, s. 1915; Rosemarie Jansen und Hans Helmut Jansen, *Der Tod in Dichtung Philosophie und Kunst*, Dietrich Steinkopf Verlag, Darmstadt 1989, s.161. Veba Büyük salgından (1348-52) bir asır kadar önce de (1230) Rusya’da görülmüştür. (Geniş bilgi için bkz. Nikolaj Michajlovic Karamzin, *Geschichte des Russischen Reiches*, c. 3, Hartmann Verlag, Riga 1823, s. 215.)

ve kara yoluyla Fransa'ya, Endülüs'e, İspanya'ya, İngiltere'ye, Hollanda'ya, Avusturya'ya ve İskandinav ülkelerine yayılarak, bütün Avrupa'yı sarmıştır. 1347 tarihinde başlayan salgın 1358 yılında Rusya'da son kurbanını almasıyla geçici bir süre durağanlaşmıştır. Üçüncü veba dalgası ise, 1361 yılında, kaynakların ifadesiyle⁵ "Çocuk veba" adıyla, yeniden ortaya çıkmış ve 15. yüzyılın ilk yarısında doruk noktasına ulaşmıştır. 17. yüzyılın sonlarına doğru başlayan ve 18. yüzyılda da devam eden dördüncü veba salgını 14. yüzyıldaki salgın kadar geniş bir alana yayılmıştır.

Veba hastalığının nedenlerinin uzun süre bilinmemesi, öne sürülen sebeplerin ise genellikle dini faktörlü olması, insanları bu hastalığa tıbbi çözümler bulmak yerine, kilise merkezli çözüm arayışına itmiştir. Veba karşısında rahiplerin, vaizlerin ve kardinallerin çaresiz kalması ve o dönemdeki doktorların hastalığın geçici olduğuna inanması sebebiyle salgın gittikçe yayılmıştır. Hastalığın mikrobu ancak 19. yüzyılın sonlarında teşhis edilmiştir. Pastör'ün öğrencisi İsviçreli Alexandre Yersin(1863-1943) ve Japon Shibasaburo Kitasato tarafından 1894 yılında veba mikrobu (Pestiger/ Yersinia Pestis) keşfedilmesiyle hastalığın lenf bezlerinde olduğu ortaya konmuştur.⁶ 1898 yılında ise; Paul Louis Simond hastalığın kesin olarak nasıl bulaştığını açıklamıştır. Bakterinin 30 gün boyunca kıyafetlerde, yatakta veya duvar yarıklarında yaşayabilmesi bu hastalığın salgın hızını artırmış ve fareler üzerindeki pirelerle istedikleri gibi hareket etmesi de önce evcil hayvanlara, onların ölümünden sonrada insanlara geçmesine neden olmuştur. Veba mikrobu özellikle lenf sisteminin bulunduğu bacaklarda, koltuk altlarında ve kasıklarda hıyarcık adı verilen, içi zehirli bakteri dolu şişliklerle kendisini göstermiştir.⁷ Hastalık semptomları genellikle yüksek ateş, korkunç baş ağrıları, deri altında kanama ve halüsinasyon şeklinde ortaya çıkmıştır.

Avrupa'nın önemli hanedanlıklarından birisi olan Habsburg Hanedanlığı'nın* Viyana'yı merkez olarak seçmesi ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu yönettiği zamanlarda da bu şehri başkent olarak kullanması, Viyana şehrini kalabalık, hareketli ve göç alan bir kente dönüştürmüştür. Bu sebepten dolayı, veba salgımlarından azami derecede

⁵ Lexikon des Mittelalters, s.1916.

⁶ Kay Peter Jankrift, *Krankheit und Heilkunde im Mittelalter*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2003, s. 80; Nühket Varlık, "Tâun", DİA, c. XL, İstanbul 2011, s. 175.

⁷ Arik, *a.g.m.*, s. 29

* Habsburglar 1278 yılından 1918 yılına kadar Avrupa'da etkin bir hanedanlıktı. 15. Yüzyılın ortalarında Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun idaresi ellerine geçmesiyle Viyana ayrı bir ehemmiyet kazanmıştır.

etkilenmiş ve neredeyse Viyana nüfusunun yarısına yakın bir kısmı hayatını kaybetmiştir. Vebanın, Avusturya topraklarında bu kadar can almasının başka nedenleri de, bu bölgenin salgının yaşandığı dönem ve öncesinde Türk saldırıları (17. yüzyıl için), çekirge istilası, deprem, şiddetli yağmur ve kıtlık gibi afetlere maruz kalması olarak gösterilmiştir.⁸ Bu afetlerin halkın direncini kırdığı ve zaten salgınla mücadele eden bir toplumun diğer afetlere de maruz kalması salgının etkisini artırmıştır.

Viyana'daki vebaya şahit olmuş ve aynı zamanda kendisi de bir din adamı olan Abraham St. Clara'nın⁹ "Merk's Wien" adlı eseri, bu çalışmada yararlanılan kaynakların başında gelmektedir. Abraham'ın 1680 yılında kaleme aldığı bu eser, özellikle 1679 yılının ikinci yarısından itibaren Viyana'da görülen vebanın boyutunu ve etkisini görmek açısından son derece önemlidir. Bu eserin yanı sıra, ikinci veba dalgasından yaklaşık altmış yıl sonra (1738) Matthias Fuhrmann¹⁰ tarafından yazılmış olan "Alt- und Neuwien" adlı eser, hem vebanın hem de 1683 yılında gerçekleşen Viyana Kuşatmasının salgınla beraber halk üzerindeki etkilerini görebilmek için öncelikli kaynaklar arasındadır. Bu eser özellikle vebadan ölenlerin sayılarını ve hatta nereye defnedildiklerini göstermesi bakımından diğer eserlerden büyük farklılık gösterir. Ayrıca kronolojik bir sıra ile salgın dönemlerini değerlendiren Moritz Bermann'ın "Alt- und Neu-Wien.

⁸ Moritz Bermann, *Alt- und Neu-Wien. Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebung*, A Hartlebens Verlag, Wien, 1880, s. 356; Eduard von Lichnowsky, *Geschichte des Hauses Habsburgs*, c. III, Schanmburg und Compagnie, Viyana 1838, s. 276.

⁹ Abraham a. St. Clara (Johann Ulrich Megerle): Augustin manastırında bir vaiz olan Abraham aynı zamanda bir yazardır. Sekiz çocuktan biri olarak, 1644 yılında Kreenheinstetten'de (Amt Messkirch, Baden) dünyaya gelmiş ve 1709 yılında Viyana'da hayata gözlerini yummuştur. Eğitim hayatına Messkirch'de bulunan "Latin okulu"nda başlamış, 1656 yılında Ingolstadt'da bulunan Jesuiten Kolejine gitmiştir. 1659 yılında ise Salzburg'da bulunan Benedikt eğitimine katılmıştır. 1666 yılında Viyana yakınlarında bulunan Mariabrunn'da rahiplik görevi verilmiş ve bu tarihten tam üç yıl sonra Viyana'da bulunan "Mutter(anne) Manastırı"nda görevine devam etmiştir. 1677 yılında Kaiser Leopold tarafından imparatorluk vaizi olarak atanmıştır. Veba hastalığının devam ettiği 11 ay boyunca en popüler ve en başarılı cesaretlendirici ve yardımcılarından olan Abraham, veba hastalığının olduğu sırada 5 ay Viyana'da kalmıştır. Geniş bilgi için bkz. Vancsa, Kurt, "Abraham a Sancta Clara", *Neue Deutsche Biographie*, c. I, Berlin 1953, s. 21-22.

¹⁰ Matthias Fuhrmann: 1690 yılında Viyana'da dünyaya gelmiş, Kutsal Paulus'a bağlı Keşişlik manastırına girmiştir. Hayatını Wiener Neustadt ve Viyana manastırları arasında geçirmiştir. 1773 yılında hayata gözlerini yuman Fuhrmann, dini görevlerinin yanı sıra Tarih ilimi ile de ilgilenmiş ve bu konuda çeşitli eserler bırakmıştır. Eserlerinin geneli Viyana ile alakalı olmasından dolayı, Viyana'nın tarihi, sosyal yapısı, dini yapısı, yaşadığı problemler, onun eserlerinde ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir. (geniş bilgi için bkz. Karl Werner, "Fuhrmann, Matthias", *Allgemeine Deutsche Biographie*, c. VIII, Leipzig 1878, s. 189-190.

Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebung” adlı eseri de¹¹ veba salgınında yaşananların dini boyutunu ayrıca ele alması bakımından ayrı bir mülahaza ortaya koymaktadır.

Bu eserlerin dışında hastalığa karşı alınacak önlemler, hastalara yapılacak müdahaleler veya salgın bitiminde uygulanması gereken kuralları ayrıntılarıyla yazan kaynaklar da bulunmaktadır. Bunların arasında özellikle 1727 yılında basılmış anonim bir eser olan “Pest-Beschreibung und Infections-Ordnung” adlı nadide bir kaynak bulunmaktadır.

A.Viyana’da Görülen Veba Salgınları Ve Etkileri

Freiherr v. Krafft Ebing¹² vebanın (Kara Ölüm) Akdeniz’den geldiğini, Mısır ve İtalya üzerinden yayıldığını ve bulunduğu en son ülkenin (İtalya) de nüfusunun yarısının kaybetmesine neden olduğunu ifade etmiştir.¹³ Hastalık Dalmaçya üzerinden, Trieste’ye, oradan Udine ve oradan da Villach üzerinden Avusturya’ya ulaşmıştır. Veba, 1349 yılının Ostern (Paskalya) döneminde Viyana’da ortaya çıkmış, yetkilileri ve halkı en hazırlıksız oldukları zamanda yakalamıştır.¹⁴ Dini bayram kutlamaları nedeniyle şehrin insan dolu olması hastalığın daha hızlı yayılmasına neden olmuştur.¹⁵ Fuhrmann eserinde mezkûr salgının hızlı bir şekilde yayılmasını ve acımasızca insanları öldürmesini “teutschen Chronik”ten yaptığı alıntıyla şu şekilde açıklamıştır:

“Avusturya’nın her yerinde, özellikle Viyana’da ölümler çok fazlaydı. Bütün insanlar, zengin veya fakir St. Coloman’da bulunan mezarlığa

¹¹ Moritz Bermann, *Alt- und Neu-Wien. Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebung*, A Hartlebens Verlag, Wien, 1880.

¹² Richard Freiherr v. Krafft- Ebing: 1840 tarihinde Mannheim’de dünyaya gelmiş ve 1902 yılında Graz’da ölmüştür. İlk eğitimlerini aldıktan sonra tıp eğitimi için Heidelberg Üniversitesine gitmiş, psikiyatr olarak mezun olmuş ve mezun olduktan sonra da Zürich’de “Tifo” hastalığı üzerine araştırma yapmıştır. Daha sonra Viyana, Prag ve Berlin’de stajlar yapmıştır. 1864 -1868 yılları arasında 4 yıl boyunca Baden’de çalışmış ve 1870/71 yılında yeni açılan Strasbourg Üniversitesi Psikiyatri Bölümüne Doçent olarak girmiş ve 1873 Graz Üniversitesi Psikiyatri bölümüne bağlı olan bir birimde Profesör olarak görev yapmıştır. 1892 yılında ise Viyana’da bulunan Psikiyatri kliniğine idareci olarak atanmıştır. Psikoloji üzerine birçok eseri olan Krafft- Ebing, 1899 yılında da veba ile ilgili olan bu eseri yazmıştır. (Geniş bilgi için bkz: Kindt, Hildburg, "Krafft-Ebing, Richard Freiherr von", *Neue Deutsche Biographie*, c. XII, Berlin 1979, s. 649-650.

¹³ Freiherr v. Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien (1349-1898)*, Leipzig-Wien 1899, s. 9.

¹⁴ Felix Czeike, *Historisches Lexikon Wien*, c. IV, Verlag Kremayr & Scheriau/ Orac, Wien-München-Zurich 2004, s. 526.

¹⁵ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 544; *Krafft- Ebing, Geschichte der Pest in Wien*, s. 9 (Bu hastalık hakkındaki ilk ayrıntılı bilgi “teutschen Chronik” adlı eserden alınmıştır. Burada ismi zikredilen yazarlar da bu Kronik’e atıf yaparak alıntı yapmışlardır)

konuluyordu. Çok fazla insan ölüyordu, her gün en az 1200 ceset mezarlığa konuluyordu ve orada su gözükeneye kadar 6 mezar kazılıyor ve her mezara 14.000 ceset konuluyordu ve bu cesetler manastırlara ve diğer kiliselere gizlice gömülüyordu.¹⁶ Dük Albrecht şehirden Purkersdorf'a kaçmıştı ve ayrıca şehirde bulunan bütün mezarlıklara ceset konulmasını yasaklamıştı. Birçok insan da şehirden kaçmıştı ve onlardan birçoğu daha ülkede iken öldüler. İnsanların ölümü ise şöyledir: Kimde kırmızı veya da siyah lekeler görülürse, o kimse üçüncü gün ölüyordu. İnsanların perişanlığı o kadar büyüktü ki, yalınayak kilise turlarına çıkıyorlar ve içten dualar yapıyorlardı. Ancak bu bir şeye yardımcı olmuyordu. Viyana'daki yetmiş veya daha fazla kişinin soyu tükenmişti. Bazı evler tamamen ıssızlaşmıştı, çünkü bu evlerde yaşayan bütün insanlar ölmüştü. Birçok mal ve toprak mirasçısız kalmış, duvarların arasında kalanlar ise; sadece yaşamayı düşünmekteydi. Ölüm o kadar fazlaydı ki, gerçek ölüm oranları asla bilinemezdi. Din adamlarından da ölenler çok fazlaydı. St. Stephan'daki rahiplerin 54 tanesi bu ölenler arasındaydı.¹⁷

Başka kaynaklara göre Viyana'daki ilk veba salgınında (1349-52) ölenlerin sayısı günlük 480'den 720'ye, bazen de 900'e çıkmaktadır. Toplam olarak Ostern (Paskalya)¹⁸ zamanından Michaeli'ye¹⁹ kadar bu sayı 40.000'i bulmuştur.²⁰

Bu kaynaklara göre; 80.000²¹ olan Viyana'nın nüfusunun yarısından fazlası bu hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu felaketi sadece Viyanalılar değil, salgının yayıldığı yerleşim yerlerinde halkın neredeyse tamamı yaşamıştır.

Doktorlar da bu korkunç hastalığa karşı deneyimsiz ve halk kadar çaresizdi. 1399 yılının sonbahar mevsiminin sonlarına doğru veba kaynaklı hastalıklar yayılmaya başladı. Kasım ayında Viyana Üniversitesi, hastalığın

¹⁶ Cesetlerin gizli gömülmesinin bir kısım kaynaklarda tavsiye edildiği görülmektedir. Hatta şu ifadeler kullanılmaktadır: "Kimse ölüsünü kiliseye getirip şarkı söyleyerek ve papazların eşliğinde (tören düzenlememeli), aksine gizli gömmeli." Bu ifadelerin "okul yönetimi ve öğrenciler" başlığı altında zikredilmesinin amacı, vebalı cesetlerin öğrenciler tarafından görülmesini önlemek olmalıdır. (Geniş bilgi için Bkz. Pest-Beschreibung und Infections-Ordnung Heinger, Viyana 1727, s. 127.

¹⁷ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s.544

¹⁸ Ostern (Paskalya) Hristiyanlıkta Mart sonu veya Nisan başı gibi kutlanan bir dini bayramdır. Hz. İsa'nın yeniden dirildiğine inanılan günde kutlanır.

¹⁹ Michael Günü Hz. Mikail adına kutlanan bir gündür. Eylül ayının 29. Günü kutlanmaktadır. Bkz. Joseph Aschbach, *Allgemeines Kirchen Lexikon*, c. IV, Rupferberg und Kirchenheim Verlag, Mainz 1850, s. 238.

²⁰ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 10.

²¹ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 10.

çok hızlı ve geniş bir şekilde yayılmasından ötürü eğitimine ara verdi. Her sınıftan binlerce kişi ülkeden kaçabilmek için çareler aramaya başladılar.²² Viyana Üniversitesi'nde ilk kez 1390 yılında bu hastalığa karşı bir şeyler yapılmak istendi ve 1404 yılında ilk kez bir "hekimlik dersi" verilmeye başlandı. Söz konusu derste cesetler parçalara ayrılarak, hastalık hakkında bilgi sahibi olunması için uygulamalı eğitim veriliyordu.

Salgın esnasında özellikle Padua'dan Viyana Üniversitesi'ne atanan ünlü Doktor Marsilius Galeati²³'nin çalışmaları çok büyük bir önem arz etmektedir. 1404 yılından itibaren Viyana'da verilen anatomi dersi ile insan vücudundaki hastalıkların bilimsel nedenleri bu doktor sayesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bilimsel çalışmalar sonucunda ilk kez yetkililer vebaya karşı alınabilecek önlemler konusunda bir açıklama yapabilmıştır. Yapılan incelemeler ve araştırmalar vebanın Tuna Nehri üzerinde yapılan ticaret nedeniyle bulaştığını, Tuna üzerinden Budin'e geldiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle alınacak önlemlerden biri Tuna üzerinden ticaret yapan yabancı tüccarları, özellikle Türkleri, Bulgarları, Raitzen'den (Romanya'da bir bölge) gelenleri ve Yunanlıları, gözetim altına almaktır.²⁴

1410 yılının Ağustos ayından 1411 yılının Şubat ayına kadar Viyana'da büyük ölçüde ölümler yeniden başlamıştır. Salgın bu defa da Wiener-Neustadt bölgesinde ortaya çıkmıştır. Vebanın çok hızlı yayılmasından dolayı şehirdeki St. Stephan ve Schotten kiliselerinin mezarlıklarında ölüleri koyacak yer kalmamıştır. Bu nedenle ölümler, kiliselerin duvarlarına gömülmeye başlanmıştır.²⁵

Bu hastalık esnasında bin kadar üniversite öğrencisi de hayatını kaybetmiştir. Salgın, eğitimli kesimden saray halkına kadar yayılmış, hatta Herzogin Johanna²⁶ da veba nedeniyle hayatını kaybetmiş, St. Stephan'da²⁷ bulunan saray kabristanlığına (Gruft zu St. Stephan) gömülmüştür.²⁸ Tahtın varislerinden olan V. Albrecht bu salgından kurtarmak için, Wallsee'deki

²² Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 14.

²³ Marsilius Galeati: Kuzey İtalya'nın Padova şehrinden Viyana'ya gelmiş bir doktordur. Paris'te eğitim görmüş olan Marsilius döneminin önemli bir doktoru olarak kabul edilmektedir.

²⁴ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 14

²⁵ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 14

²⁶ Herzogin Johanna: Burada kastedilen kişi Johanna Sophie von Bayern'dir (1377-1410). Zira kendisi İmparator (V.) II. Albrecht'in annesidir.

²⁷ St. Stephan Kilisesi 12. Yüzyılda Viyana'nın merkezinde yapılmış ve birçok savaşa rağmen (I. ve II. Dünya Savaşları) ayakta kalan Avusturya'nın meşhur kilisesidir.

²⁸ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s.14

Reimprecht'den alınarak Viyana'nın kuzey batısında bulunan Eggenburg Kalesine götürülmüştür.²⁹

14. yüzyılda görülen ve bütün Avrupa'yı kasıp kavuran salgın (Kara Ölüm) dışında, Viyana'da 1436, 1521, 1541, 1563, 1570 ve 1586 yıllarında da veba salgını görülmüştür.³⁰ Salgın 1541 ve 1570 yılları arasında o kadar can almıştır ki, nüfusun neredeyse üçte biri bu salgın esnasında hayatını kaybetmiştir. Fuhrmann'ın bildirdiğine göre, 1586-1679 yılları arasında sadece 1625 yılında hastalık Viyana'da yeniden nüksetmiştir.³¹ Veba bu dönemlerde yoğun olarak görülmemesine rağmen, özellikle Avusturya'nın merkezinde cereyan eden 30 Yıl (Mezhap) Savaşları vebayı aratmayacak derecede bir felaket olmuştur. 1679 yılından önce Avusturya'da veba salgınları Viyana dışında, Kaernten bölgesindeki Dietzberg, Steiermark'taki Schökl, Salzburg'taki Chafsteiner, Bayern'deki Caravancas, Schweizerland'daki Lederberg, Böhmen'deki Fichtelberg'te oldukça yoğun yaşanmıştır.³² 1679 yılında tekrar ortaya çıkan veba salgını Abraham'ın eserinde şu cümlelerle aktarılmıştır:

“1679 yılının Temmuz ayının ilk ışıklarının doğduğu saatlerde bozulmamış yüce ve soylu şehrimizde, (Romalı) İmparatorun oturduğu bir konut ve kale vardı. Kalabalık saray tebaası da burada otururdu. Bütün yerlerden ve yüce saraylardan, sayıları belli olmayan bir soylu takımı da gösterişsizce buraya görevleri icabı oldukça sık uğrarlardı. ... Herkes, şehirde refah içinde, hiçbir şey istemeden, dünyalık hiçbir arzuya ve rüyaya sahip olmadan yaşarlardı.

Ama o mağrur talih! Bu mutluluk Haziran ayında Viyana şehrinde sona erdi. Sonunda genele yayılan bu zehirli bulaşıcı hastalık patlak verdi. Cinsiyet ayrımı yapılmaksızın sokakların her yerinde ölü bedenler bulundu ve böylece trajik bir görüntü ortaya çıktı. Gördüklerimiz tamamen gerçektir ve beklenilmeyen bu kötülük günden güne ciddi şekilde arttı. Majestelerinin olgun düşünceleriyle tecrübeli doktorlar itaatkâr bir şekilde tavsiyede bulundular... Bu hastalık Prag'a ve Böhmen'e kaçırları başlattı. Gördüm ki, kaçan insanların sayılarını yazmaya herhalde hiçbir kalem yetmez... Hiçbir gece veya gündüz yoktu ki “Tanrım koru”³³ (nidaları) duyulmasın.

²⁹ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s.15

³⁰ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s.15

³¹ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 899.

³² P. Abraham A. St. Clara, *Merck's Wien*, Buchdrucker der döblinger Universitaet, Wien 1680, s. 30.

³³ Bu hastalık aileler arasında da ciddi sorunlara yol açmaktaydı. Veba, bir eve girdiği zaman evin üyeleri veya da hizmetçileri o evden kaçarlardı. Çünkü salgın sırasında evden birinin vebalı olduğu öğrenilirse o ev kilitlenir, kapı ve pencereleri çivi ile çakılır ve evdeki

Sokakların her yerinde ölü bedenler ve bu manzaradan kaçmaya çalışan insanlar... Bu nedenle birkaç gün sonra Viyana şehri halksız kaldı, çünkü yüzlercesi bu trajediden kurtulmak için kendini kopyalamak istiyordu... Bu ölümcül yaşamın canlı taslağı ve ölümün ayırım yapmayan herkes için hazırladığı kuralı... Bu sisli havada yaşama dair hiçbir kelime okunamaz.”³⁴

O dönemin görgü tanıklarından biri olan Abraham, veba hastalığının “yüksek ateş” (hietziger Fieber) hastalığı olduğunu ve insanların bu nedenden dolayı öldüğünü yazmıştır. Bu ifadeler de, o dönemde bu hastalığın adının konulmadığı ve bu nedenden ötürü hala doğru önlemlerin alınmadığı anlaşılmaktadır. Fuhrmann eserinde, Abraham’ın kentte yaşanan vahim salgın tasvirini doğrular mahiyette bir resimle göstermiştir (Bkz. Ek 1). Bu kısa dönemde ne kadar insanın öldüğünü ise, Fuhrmann’ın eserinde detaylarıyla bulmak mümkündür. 1679 yılında Viyana içinde ve çevresinde ölenlerin sayısı şöyledir³⁵:

O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K
410	359	3797	4963	5727	6557	7507	4517	6774	6475	2400

Tablodaki ölü sayılarına bakıldığında hastalığın yaz aylarında daha hızlı yayıldığı anlaşılmaktadır. Viyana şehir merkezindeki nüfus şehir dışında yaşayanlara göre daha yoğun olduğundan hastalık şehir içinde daha fazla yayılmış ve ölümlere sebebiyet vermiştir. Hastanelerin de tıka basa hasta dolu olması kaçınılmaz bir durumdur. Dönemi anlatan resimler bunu açıkça gözler önüne sermektedir (Bkz Ek 2). Fuhrmann bu dönemde gömülen insanların sayısını ve hangi kabristana gömüldüğünü tek tek belirtmiştir.³⁶ Onun yapmış olduğu bu defin listesine göre Viyana şehri içinde ve dışında ölenlerin sayısı 122.849’dur.³⁷ Krafft- Ebing ise buna ek olarak mı yoksa dâhilinde mi olduğunu belirtmeksizin; Lazareth bölgesindeki 9 mezarlığa

---

sağlıklı olanlarla hasta olanların bir arada kalmasına sebep olunurdu. Toplumdan bu şekilde tamamen tecrit edilmiş, kendisine hiçbir yardım eli uzanmayan bu insanlar, bir nevi kaderleri ile baş başa bırakılırdı. Çaresizlik içinde olan her insanın da, Allah’a ve dine yönelmesi fitratının gereği olduğundan, kapalı olan bu evlerden sokaklara taşan “Tanrım beni Koru” nidaları duyulurdu. Kendisi de bir din adamı olan Abraham bu sesleri kendi kulakları ile duyduğunu ifade etmiştir. (Bkz. *Krafft- Ebing, Geschichte der Pest in Wien*, s. 12)

³⁴ Abraham, *Merck’s Wien*, s. 15-18.

³⁵ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 986-988; *Krafft- Ebing, Geschichte der Pest in Wien*, s. 16

³⁶ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 986-988

³⁷ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 988.

25.000, Bergel'de bulunan 2 mezarlığa 17.000 ölünün defnedildiğini ve veba mezarlıklarının büyük bir kısmının "Areal" de, bugünkü adıyla Spitalgasse ile Narrenthurm arasında, 9. Bölgede (9. Bezirk) olduğunu ifade etmiştir.³⁸ Abraham ise bu rakamı 6 ay için 70.000 olarak vermektedir.³⁹ Ancak bu rakam bir genellemeden ibarettir, zira 1578'de yaşanan veba da ölenler için de Abraham aynı rakamı zikretmektedir.⁴⁰ Rakamlar farklı da olsa ölenlerin sayısı on binlerle ifade edilmektedir. Fuhrmann tam bir sayı ve liste verdiğinden ona itibar etmek en doğrusu olacaktır.

Salgın döneminde çaresiz kalan doktorlar, bu ateşli hastalığın yakında geçeceğini ifade etmişlerdir. Ancak, Abraham aynı eserinde Almanca ve Latince olarak yazmış olduğu bir tekerlemede aslında bu hastalıktan hiçbir kurtuluşun olmadığını dile getirmiştir:⁴¹

<i>"Gickes gackes Bloder=Jung</i>	<i>"Aptalca konuşma ey sarışın çocuk</i>
<i>Rede dannoch einmal Bescheid</i>	<i>Konuş ve bir defada kararını ver</i>
<i>Sag, sterben müssen Alt und Jung</i>	<i>Söyle, genç ve yaşlı ölecek</i>
<i>Sterben müssen alle Leut</i>	<i>Bütün insanlar ölecek</i>
<i>Omnes quotquot morimur</i>	<i>Birçoğumuz ölüyoruz</i>
<i>Sag, omnes quoque morimur</i>	<i>Söyle, Hepimiz ölüyoruz</i>
<i>Es sei gleich Morgen oder heut,</i>	<i>Yarın veya bugün fark etmez</i>
<i>Sterben müssen alle Leut"</i>	<i>Bütün insanlar ölecek"</i>

Veba hastalığı 1679 yılında Leopoldstadt'dan⁴² yayılmaya başlamış ve daha öncede olduğu gibi nasıl ve nereden geldiği tam olarak bilinmemiştir. Hastalığın önce payitaht olan Viyana'da değil de şehrin dışında (Leopoldstadt) başlamasının sebebi ise, bu bölgenin Tuna kıyısında yer alması ve dışarıdan gelenlere açık konumda olmasıdır. Leopoldstadt, Yahudi nüfusun yaşadığı bir yer olduğundan "Yahudi şehri" olarak adlandırılmıştır.⁴³ Yahudiler Hristiyanlar için "kötü" olarak kabul edildiklerinden hastalığın bu bölgedeki Yahudiler tarafından bulaştırıldığı haberi yayılmıştır.

³⁸ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 16-17.

³⁹ Abraham, *Merck's Wien*, s. 150.

⁴⁰ Abraham, *Merck's Wien*, s. 33.

⁴¹ Abraham, *Merck's Wien*, s. 18.

⁴² Viyana'nın batısında bulunan Tuna nehrine yakın küçük bir yerleşim bölgesidir. Günümüzde Viyana şehrinin ikinci bölgesi (II. Bezirk) ve Yahudi vatandaşlarının en fazla yerleşim yeridir.

⁴³ Abraham, *Merck's Wien*, s. 29.

1679 yılından sonra vebanın yeniden Viyana'da görülmesi –aradaki küçük çaplı etkiler yok sayılırsa- 1713 ve 1714 yıllarına rastlamaktadır. Bu defa ise, Macaristan taraflarından gelenlerin vebayı taşıdığına inanılmaktadır; ancak bu durum vebanın sadece Macaristan tarafında görüldüğü anlamını taşımamaktadır. Çünkü 4 Şubat 1713 günü Viyana'da basılan Wiener Zeitung Gazetesi'nin haberine göre 21 Ocak'ta Venedik'te de salgın görülmüştür. Hatta Patrik Barbarigo bunun için Venedik'te bir ayın düzenlemiştir.⁴⁴ Bütün çabalara rağmen Viyana'da hastalık yayılmaya başlamıştır. Şehir yönetimi salgının yayılmasını engellemek için şu önlemleri almıştır: Şehre izinsiz girenlerin çıkartılması, ticaret yapan insanların şehirden şehre veya pazar bölgelerine giriş-çıkışlarının pasaportlarla kontrol edilmesi,⁴⁵ her üç-beş ev için bir sağlık komisyonunun kurulması, ayınların kilise dışında sokaklarda icra edilmesi, şehir içinde hayvan kesiminin yasaklanması... Bütün bunların yanı sıra şehre giriş çıkışlar kontrol altına alınmış ve Macar sınırı tamamen kapatılmıştır. Ama bütün bu önlemlere rağmen 8644 kişi bu dönemdeki vebadan hayatını kaybetmiştir.⁴⁶ 1713-14 yıllarındaki veba hastalığında hayatını kaybedenlerin sayısını ve aylara göre dağılımını Fuhrmann şu şekilde vermiştir:

1713 Yılı

Aylar	Hastalananlar	Ölenler	Yüzdeler (%)
Ocak	52	23	44,2
Şubat	58	16	27,5
Mart	169	126	74,5
Nisan	365	317	86,8
Mayıs	694	484	69,7
Haziran	891	701	78,6
Temmuz	1656	1221	73,7
Ağustos	2107	2178	103,3
Eylül	2032	1992	98
Ekim	970	1029	106
Kasım	391	418	106,9
Aralık	121	105	86,7

⁴⁴ Wiener Zeitung, 4 Şubat 1713, Nr. 992, s. 3.

⁴⁵ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 1325.

⁴⁶ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 1344, Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, ss.29-30.

Yukarıda verilen sayıların yüzdelik oranları hesaplandığında 1713 yılında hastalığın bulaştığı insanların %79,74'ünün öldüğü görülmektedir. Her beş kişiden birisinin ölmesi vebanın korkunç boyutlara ulaştığını göstermektedir. Ayrıca yine yaz aylarında 1679-83 veba salgınında olduğu gibi, ölüm oranlarının hayli yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

1714 Yılı

Ocak	72	54	75
Şubat	17	-	-
Toplam	9565	8644	

1714 yılı için sadece Ocak ayını kapsayan bilgiler bulunmaktadır. Şubat ayında ölü sayısının verilmemesi salgının bitme noktasına geldiğini göstermektedir.

İmparatorluk başkentinin vebadan kurtulmasından sonra, imparator tarafından bir şenlik düzenlenmiş ve yürüyüşler yapılmıştır. Fuhrmann'ın ifadelerine göre, bu kutlamada Aziz Caroli Borromaei'nin (Karl Borromäus) de kutsal eşyaları taşınmıştır. Çünkü Aziz Caroli (1538-84) Mailand'da bulunduğu zaman⁴⁷ sokaklarda dolaşarak vebalı ve açlık çeken insanlar için dilenmiştir. İnsanlar onu “ölenlerin ve hastaların meleği” olarak adlandırmışlardır.⁴⁸ Aziz Borromäus aynı zamanda “vebadan koruyucu aziz” olarak kabul edilmektedir.⁴⁹ Bundan dolayı vebayı iyileştirici bir etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bunların yanı sıra Viyana'nın en büyük kilisesinde (St. Stephan) saray papazına geniş katılımlı bir ayin yaptırılmıştır. Ayrıca askeri hastane kapatılmış ve veba görülen evler temizlenmiştir.⁵⁰

Veba salgını 19. yüzyılın sonlarında yeniden ortaya çıkmıştır. 1878 yılında görülen salgının Avrupa'ya İran'dan gelen birisi tarafından bulaştırıldığı düşünülmüştür. Krafft-Ebing bu salgının bir sene sonra kaybolduğunu iddia etse de⁵¹, dönemin bir karikatür gazetesi olan Kikeriki gazetesinin verdiği habere göre vebanın aslında şehri terk etmediği, kendisini yenilediği anlaşılmaktadır. Bu durum da Krafft-Ebing'in ifadesiyle ters düşmektedir. Kikeriki Gazetesi'nin baş sayfasında “Viyana'da Veba” başlığıyla verilen haberde vebalı bir insan(!) karikatürü yer almaktadır (Bkz. Ek 3). Bunu ilginç kılan ise karikatürden ziyade yazılanların verdiği

⁴⁷ Lexikon der Geschichte, Voltmedia, Paderborn, 2005, s. 121.

⁴⁸ Aschbach, Allgemeines Kirchen Lexikon, c. III, s. 699.

⁴⁹ Pest-Beschreibung... , s. 165

⁵⁰ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 1350,1351.

⁵¹ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 36.

umutsuzluktur: “O (Veba) örtbas edilemez –yine geldi! Saklamaya gerek yok, veba Viyana’da; gerçi Asyalı değil, başka bir taraftan (geldi), ama o kadar kötü ve yabancı...”.⁵² Bu ifadeleri korkunç bir resimle beraber sunan gazete adeta insanların arasında korku salmaya çalışmaktadır.

Avrupa’nın birçok şehrinde 14. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar insan ölümlerine yol açan veba salgınlarını unutmamak için veba anıtları yapılmıştır. Viyana’da da şu ana kadar kronolojik olarak tarihçesi verilen veba salgınları için Am Graben caddesinde “veba anıtı (Pestsaeule)”⁵³ dikilmiştir.

B.Avusturya’da Yaşanan Veba Salgınları Sırasında Din Faktörü

Bu başlık altında zikredilen nedenlerin en azından bir kısmı, sadece Avusturya sınırlarında değil, vebayla karşılaşan tüm Avrupa topraklarında da görülmüştür. Bu bağlamda aşağıdaki nedenlerin sadece Avusturya içerisinde değil aynı zamanda Avrupa genelinde de etkili olduğunu belirtmek yerinde bir mülâhaza olacaktır.

İnsanoğlu yaşamış olduğu her büyük felakette kendini yaratan karşısında ne kadar aciz olduğunu görür ve bu felaketler onları, belki de daha önce varlığından bile şüphe duyduğu Yaratıcıya yönlendirir. Bunun en çarpıcı örnekleri veba salgınları sırasında yaşanmış ve insanlar bu zor durumdan kurtulmak için dindarlaşmış, bunun sonucunda da kiliseye olan akınlar artmıştır. Bu hastalığa ne kilisenin ne de doktorların çare bulamaması bütün ümitlerin Tanrı’ya yönelmesine vesile olmuştur. O dönemdeki insanların ruh halini şu cümlelerden anlamak mümkündür:

“Omnes morimur, ben, her şeyin öldüğünü gördüm, ben ölümün bir balıkçı olduğunu ama küçük bir balığı kesmekle değil, aksine balına ile uğraştığını gördüm. Ben ölümün bir orakçı olduğunu, dipteki küçük yoncaları tırpanlamadan kocaman çayırları kestiğini gördüm. Ben ölümün bir bahçıvan olduğunu, sadece toprakta sürünenlere değil aksine yukarı doğru uzayan hezeranlara da şekil verdiğini gördüm. Ölümün iyi bir oyuncu olduğunu ve yaramaz, yerinde duramayan ve sadece çiftçilerden sonra değil kraldan sonra durduğunu gördüm... Ben altın tacı, deri şapkaları, asayı ve keresteyi, leylak çiçeğini ve kısa ceketlileri; ölüm anındaki ağırlıklarını ve yüzlerini gördüm. Ben vücutların vücut olmadığını, gördüm. Ben bedene beden olmadığını söylemek istiyorum, ben bacaklara onun bacak olmadığını

⁵² Kikeriki, 26 Ocak 1879, Nr. 8, s. 1.

⁵³ Pestsaeule (Veba Anıtı) 1679 yılında yaşanan büyük veba salgını sonrasında yapılmıştır.

söylemek istiyorum, ben toza onun toz olmadığını söylemek istiyorum, ben taç giymiş kralın ve monarşilerin hiçliğini söylemek istiyorum.”⁵⁴

Yukarıda da ifade edildiği üzere asla sınır tanımayan veba salgını, toplumun bütün kesimini, krallıkları, monarşileri etkilemiş ve onların bu hastalık karşısında acizyetlerini ortaya koymuştur. Salgına yakalanan insanların çaresizliği de beraberinde ya kendilerinden olmayanları suçlamak ya sebebini doğaüstü olaylarda aramak veya yaratıcının farklı şekillerde gazabına uğramak şeklinde yorumlanmıştır. Söz konusu dini sebepler çalışmanın asıl konusu olduğundan bu husus maddeler halinde örneklerle açıklanacaktır.

1.Veba, “Tanrı’nın cezası”:

Veba hastalığı ortaya çıktığında gerek Viyana’da ve gerek Avrupa’daki ilk tepki “Tanrı’nın insanları cezalandırdığı” şeklindeydi.⁵⁵ Bu görüş 17. yüzyıla kadar devam etti, din adamlarına göre insanlar, insanlık dışı davranışlarda bulunmuşlar, Tanrı’yı unutmuşlar, O’nun emirlerine itaat etmemişler, etrafındakileri sevmeyi unutmuşlar ve bu yaptıklarının karşılığında da bu şekilde bir cezaya çarptırılmışlardı.⁵⁶

Tanrı gazabını olağanüstü olaylarda göstermiştir. Bunlardan birisi kuyruklu yıldızlardır. 1582, 1606 ve 1618⁵⁷ yıllarında görülen kuyruklu yıldızlar ile veba hastalığı arasında bir ilişki kurulmuş, hastalığın ortaya çıkmasında kuyruklu yıldızların görülmesinin etkili olduğuna inanılmıştır. 1582’de görülen kuyruklu yıldızın Prag, Thüringen⁵⁸, Hollanda ve diğer bölgelere bir kâbus gibi çöken yerel bir veba çeşidini, 1606 yılında görülen kuyruklu yıldızın ise, genel bir vebayı dünyaya getirdiğine inanılmıştır.

İnsanlar kuyruklu yıldızların haricinde vebanın pis kokulu bir sis bulutu ile geldiğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle sis bulutunu koklamak suç sayılmıştır. Abraham Abraham tek başına sis bulutunun suçlu olmadığını, sis bulutunun Allah’sız olmasını ön plana çıkarmaktadır.⁵⁹

Vebanın nasıl yayıldığı konusunda bir diğer iddia ise; hastalığın sudan bulaştığıdır. Bu nedenle balık ve yengeç bilinen yasaklara dâhil edilmiş ve

⁵⁴ Abraham, *Merck’s Wien*, s.23-24

⁵⁵ *Lexion des Mittelalters*, s.1916

⁵⁶ Johannes Nohl, *Der schwarze Tod. Eine Chronik der 1348 bis 1720*, Severus Verlag, Hamburg 2015, s. 65-86

⁵⁷ Abraham, *Merck’s Wien*, s.25.

⁵⁸ Bu salgın sırasında Thüringen’de 37000 kişi, Hollanda’da ise 46415 kişi hayatını kaybetmiştir (geniş bilgi için bkz. Abraham, *Merck’s Wien*, s. 25)

⁵⁹ Abraham, *Merck’s Wien*, s. 26.

hatta şöyle denilmiştir: “Bu da bilinmelidir! Balıklı, yengeçli ve kurbağalı olan evlere, Tanrı vebayı gönderir.”⁶⁰

Vebanın nasıl ortaya çıktığı konusunda halk arasında yayılan söylentilerin artarak devam ettiği görülmektedir. Bir diğer söylentiye göre bu hastalığı “Pestjungfrau” (vebalı bakire) adlı bir hayalet yayıyordu.⁶¹ Bu hayaletin, vebanın zehrini yaymak için elini kaldırması yeterliydi. Hayalet havada mavi bir alev şeklinde uçuyor⁶² ve onun dudaklarından ölüm ve ölecekler (ölüler) çıkıyordu.⁶³

Başka bir inanışa göre ise veba zehri, dünyaya ateş şeklinde bir topun düşmesi ile yayılmıştır. Buna göre; Viyana Şehri'nde duasında kötülüğe çağrı yapan bir piskoposun bulunduğu yere bir ateş topu düşmüş, bu top ve kötülük duası dünyaya vebayı bırakmıştır.⁶⁴ Bermann ise; eserinde bu “rengârenk” topun gökyüzünden düşerken kötü bir koku yaydığı, bu şekilde atmosferde zehirli haşerelerin türediği ve haşerelerinde veba hastalığına sebebiyet verdiği rivayetlerinin dolaştığını yazmıştır. Bermann bu topun Fleischmarkt'taki 9 numaralı eve düştüğünü ve bunun anısına “korunma amaçlı” evin duvarına taştan yapılmış Hz. Meryem'in figürünün yerleştirildiğini ifade etmektedir.⁶⁵

Tanrının gazabı düşüncesi bütün veba salgınlarında tekrar tekrar ortaya atılmıştır. 1713 yılındaki vebada günde iki defa çan çalınmak suretiyle insanların düzenli ibadet etmeleri sağlanmıştır.⁶⁶ 19. yüzyıl sonunda da bu düşüncenin güncelliğini koruduğu görülmektedir. 1879 yılında ortaya çıkan veba salgını Kikeriki Gazetesi'nde yayımlanan bir şiirde “Tanrı'nın en yeni gazabı” olarak adlandırılmıştır.⁶⁷

Şunu da belirtmek gerekir ki Tanrının gazabı düşüncesi sadece veba için bir neden olarak gösterilmemiş, diğer felaketlerin de Tanrı tarafından cezalandırma olduğuna inanılmıştır. Örneğin 1670 yılındaki sel felaketi, halkın günahlarından dolayı tanrının bir cezalandırması olarak görülmüştür.⁶⁸

---

⁶⁰ Abraham, *Merck's Wien*, s. 26.

⁶¹ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 12.

⁶² Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 362.

⁶³ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 12.

⁶⁴ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 13.

⁶⁵ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 362.

⁶⁶ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 1330.

⁶⁷ Kikeriki, 26 Ocak 1879, Nr. 8, s. 2.

⁶⁸ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 959.

2.Veba Salgını Sırasında Din Adamlarının Rolü

Veba salgını korkusu, insanlara bu hastalığın ruhsal bir veba olduğuna inanmasına da sebep olmuştur. 1261 yılında Viyana’da belirgin hale gelen ve kendilerini “*Flagellanten (Kırbaçlılar)*”⁶⁹ veya da “*die Secte der Geissler (Kırbaçlılar mezhebi)*”, diye adlandırılan bu gruplar veba salgınları sırasında tekrardan ortaya çıktı. Tanrı’nın öfkesinden uzaklaşmak ve O’nunla tekrar uzlaşabilmek için yüzlerce insan, yaşlı ve genç, kemerden yukarısı açık olan uzun mantolar giyerek, yüzlerini kapüşonlarla kapatarak, sol elinde yanan bir mumla, sağ elinde ise dikenlerle desteklenmiş kırbaçlarla, çıplak olan vücutlarını haşat edecek şekilde vururlar ve vücutlarından kan sıçratırlardı.⁷⁰ Vücutları bir paçavra gibi olduğunda da “*wehe, wehe (vah vah)*” diye bağırlar ve günahlarından dolayı kendilerini suçlardı. Veba hastalığının gökten gelen bir gazap olduğu düşüncesi o kadar yayıldı ki, hastalar kendilerini potansiyel günahkâr olarak görmeye başladılar. Kudüs’ten geldiğine inanılan bir belge de “*Dünyanın ahlaksızlığı o kadar arttı ki gök (Tanrı) buna çok kızgın. 34 gün boyunca herkes evine çekilecek ve kendisini kırbaçlayacak ve tekrardan Tanrı’nın merhamet etmesini ve bağışlamasını bekleyecek.*”⁷¹ Şeklindeki ifadeler bu inancı destekler türdeydi. Artık bu günahkârlık cezalandırılmalı düşüncesi yayılmaya ve her tarafta insanların kendilerini kırbaçlamaya başladığı görüldü. Öyle ki herkes şapkasında ve elbisesinde haç taşımaya başladı. Kemerlerinde ise 3 telli kırbaçlar taşımakta, şehir şehir dolaşmaktaydı. Bir şehre yaklaştıklarında şehir halkı tarafından çok büyük hürmetle karşılanarak gelişleri şerefine kilise çanları çalınmaktaydı. Şehir halkı bu kırbaçlılarla bir kiliseye girer ve karşılıklı

⁶⁹ “Flagellanten” (Kırbaçlılar) veya “Geissler”: 13. Yüzyılın ortasında ortaya çıkan bu hareket, özellikle insanların günahkârlıkları için kendini kırbaçlayarak Tanrı’dan af dileyebileceğini ifade etmiştir. Bu hareketin merkez noktası Kuzey ve Orta İtalya’dır. 13. Yüzyıl boyunca bu hareket “Bussbruderschaft” (Tövbe Kardeşliği) adı altında tam anlamıyla organize edilmiş bir şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Veba salgını sırasında oldukça revaçta olan bu tarikat, özellikle bu dönemde rahipler tarafından destek görmüş ve bu Kırbaçlı grup ellerinde kırbaçlarıyla kilisede tövbe ilahileri ve duaları yapmak için bölge bölge gezmişlerdir. Bir kişinin bu tarikata girebilmesi için, 33,5 gün beklemesi yani olgunlaşması gerekir, bu zamanın sebebi ise; İsa’nın dünyada çektiği çile yaşının 33,5 yıl olması ve tarikatın da bu 33,5 rakamını almasıdır. Ayrıca üyelerin sıkı tarikat kurallarına uyması, günlük 4 Pfennig harcaması, kadınlarla konuşmaması ve bir şehre girdikten sonra talepte bulunması veya da bir eve girmesi gerekmektedir. Bu tarikat üyeleri arasında soylular, rahipler, çiftçiler, yani her kesimden ve meslekten insan bulunmaktadır. Sayıları yüzbinleri bulan bu hareket, 20 Ekim 1349 yılında Papa VI. Klemen’in yasaklaması ve bu konuda idari yetkililerinde önlem almasını istemesiyle sapkın bir hareket olarak görülmeye başlanmıştır. (Geniş bilgi için bkz.: Jankrift, *Krankheit und Heilkunde im Mittelalter*, s.87)

⁷⁰ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 12.

⁷¹ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 361.

oturmak suretiyle kendilerini kırbaçlardı. Etin içine giren dikenli kırbaçlar etten parçalar kopartarak çıkardı.⁷² Bu o kadar vahim tablolara ve cezalandırma görüntülerine yol açtı ki Papa VI. Clemens “*Wer seinen Leib geisseln wolle, der könne dies auch zu hause thun im stillen Kämmerlein (kim vücudunu kamçulamak istiyorsa bunu evinde, sessiz(ce) bir hücrede yapabilir).*” diye bir duyuru ilan etmek zorunda kalmıştır.⁷³

Halk arasında hastalıkla ilgili bu tür rivayetlerde din adamlarının rolü de katkı sunmuştur. Veba ile ilgili olarak; “*Veba, soluk bir ata binmiş kıyamet binicisidir. Kıyamete giden bütün belirtiler göründü ve Mesih’e, Peygamberlere ve Havarilere bildirildi*”⁷⁴ şeklinde vaazlar vermişler, insanların bu hastalık karşısındaki acziyetlerinde din adına fiil ve eylemlerde bulunmalarını salık vermişlerdir. Hatta bu dönemde Tournai’de zina yapanlar, evli ise boşandılar, bekâr ise kiliselere giderek evlendiler. Kumar oynayanlar, Pazar günleri kilisede çalışma, kilisede yapılan cenaze merasimlerine yardımcı olma ve hatta cenaze kıyafetlerini taşıma gibi yaptırımlarla cezalandırıldı.⁷⁵ Tanrı’yı daha fazla kızdırmamak bu davranışlarda buldukları düşünülebilir.

Bu salgın karşısında hiçbir şey yapamayan bazı kilise ve manastır görevlileri de çareyi kaçmakta bulmuşlardır.⁷⁶ Buna rağmen piskoposluk, onların Tanrı’ya verdiği sözleri hatırlatarak, bu felaket karşısında insanlara yardım etmeye çağırmıştır. Ortaçağ’da kiliselerin bu çağrısına pek az papaz cevap verirken, özellikle “Sebastianbruderschaften” (Sebastian Kardeşliği)⁷⁷ ve “Alexianerbruderschaft (Alexian kardeşliği)”⁷⁸ gibi dini tarikatlar veba salgını sırasında, hastalara hem bakım uygulamışlar hem de onları defnetmişlerdir.⁷⁹ Önceden de zikredildiği gibi Karl Borromäus gibi din adamları hastalarla sürekli ilgilenmişlerdir. Ancak bu süreçte hastalarla yakın temasta buldukları için din görevlilerin birçoğu da vefat ettiğinden kiliseler boş kalmıştır. Hastalık nedeniyle hayatını kaybeden bir kısım azizlerin eşyaları da kendileri kadar itibar görmüş ve hastalığı iyileştirdiği inancı halk arasında yaygınlaşmıştır.⁸⁰

⁷² Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 361.

⁷³ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 362.

⁷⁴ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, 6. Bölüm.

⁷⁵ Klaus Bergdolt, *Der Schwarze Tod. Die grosse Pest und das Ende des Mittelalters*, München 1994, s.74.

⁷⁶ Bergdolt, *Der Schwarze Tod. Die grosse Pest und das Ende des Mittelalters*, s. 71.

⁷⁷ Bu tarikat Kutsal Sebastian’a bağlıdır ve veba salgını sırasında insanlara yardım etmek amacıyla kurulmuştur.

⁷⁸ Alexianerbruderschaft (Alexian kardeşliği): 15.yüzyıldan itibaren bu isimle anılan bu tarikatın görevi hastalara bakım vermek ve onların tedavilerini yapmaktır.

⁷⁹ Lexikon des Mittelalters, s. 1917.

⁸⁰ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 1350.

Abraham ayrıca vebadan kaçmayarak halkına hizmet eden kendi gibi papazları kitabında özellikle yazarak onları tarihe geçirmek istemiştir. Ölenlerin listesini⁸¹ şöyle aktarmaktadır⁸²:

Din Görevlisi	Görev Süresi
Papaz Cornelius	2
Papaz Sixtus Secundus	1 yıldan az
Papaz Severinus	6 ay
Papaz Valentinus	3 ay
Papaz Damasus Secundus	1 ay
Papaz Urbanus Septimus	14 gün
Papaz Stephan Secundus	1 hafta

3.Ölülerin Kiliselere Gömülmesi

Tanrı'nın evine gömülmek ve bu şekilde Tanrı'ya yakın olarak günahlardan kurtulmak inancı, dini hassasiyeti yüksek insanların bir tercihidir. Kilise mezarlığına gömülmek de, gerek zikredilen dini hassasiyetten dolayı, gerekse o kilisenin bir müdavimi olmaktan genel bir uygulama idi. Bundan dolayı kiliseler kendi cemaatlerinin (tarikat üyelerinin) gömülmesine öncelik vermişlerdir.⁸³ Osmanlı Devleti'ndeki cami hazirelerine gömülme uygulaması, bu durumu anlamak açısından yerinde bir benzetme olacaktır. İnsanların kiliseye gömülmeyi tercih etmesi Tanrı'nın gazabından kurtuluşun bir vesilesi olarak kabul ettiklerini gösterdiğinden, vebadan ölenlerin özellikle kiliselerin içlerine veya avlularına gömüldükleri görülmüştür.⁸⁴ Ancak veba nedeniyle ölenlerin sayısı ve kilise mezarlıklarının veya bahçelerinin darlığı ve doluluğu buralara çok fazla insanın gömülmesini engellemiştir. Örneğin St. Stephan Katedrali Viyana'nın en büyük kilisesi olmasına rağmen sadece 353 kişi gömülürken, diğer kilise mezarlıklarına gömülenlerin sayısı onlarla ifade edilmektedir.⁸⁵ 1727 yılında yayınlanan bir eserde vebaya karşı alınacak önlemlerin 22. maddesinde bu uygulamanın yanlış olduğu, vebadan ölenlerin kiliseye,

⁸¹ Bu listede papazların isimleri Latince olarak verilmiştir. Burada bazı isimleri diğerlerinden ayırmak için isimlerin sonlarına Secundus (ikinci), Septimus (yedinci) gibi rakamlar eklenmiştir ve bu papazlar yazışmalarda veya ayinlerde bu isimlerle anılmaktadır.

⁸² Abraham, *Merck's Wien*, s. 24.

⁸³ Aschbach, *Allgemeines Kirchen Lexikon*, c. III, s. 899.

⁸⁴ Hecker, Justus F. C., *Der schwarze Tod im vierzehnten Jahrhundert*, Verlag von Friedr. Aug. Herbig, Berlin 1832, s. 33; Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 544.

⁸⁵ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 987.

manastır içine, kilise bahçesine ve mezarlıklara gömülmesinin yanlış olduğu belirtilmiştir. Aynı eserin 23. maddesinde de ölülerin şehrin en tenha sokaklarında götürülerek şehir dışı mezarlıklarına defnedilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁸⁶ Ölülerin şehir dışına taşınması içinde önemli sayıda taşıyıcı ve mezar kazıcısına ihtiyaç duyulmuştur. Ölen insan sayısı dikkate alındığında defin için gerekli insanı bulmanın hayli zor olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için tellalların davullarıyla sokak sokak dolaşarak yüksek miktarda ücret karşılığında mezarcı toplamaya çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca hapishanede ki mahkûmlar da bu iş için kullanılmışlardır.⁸⁷

4.Yahudilerin Suçlu Olarak Görülmesi

Veba'nın ortaya çıkmasında diğer bir suçlu, farklı din mensupları olmuştur. Bu bağlamda özellikle Yahudiler suçlu görülmüş ve onların şehir halkı için hayat kaynağı olan kuyuları zehirledikleri iddia edilmiştir. Bu sudan içen herkes bazen o gün, bazen de 3 gün sonra ölmüştür.⁸⁸ Bu kuyu zehirlenme iddiaları öncelikle Güney Fransa'da yayılmaya başlamış sonrasında ise bir saman alevi misali bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Öyle ki bütün kaynak ve çeşme sularına böyle bir zehir katıldığı böylece herkesin tehdit altında olduğu düşüncesi şeklinde bir panik havası oluşmuştur. Bundan dolayı kimse bu sulardan içmemiş (özellikle Almanya bölgesinde) sadece biriken yağmur sularını ve nehir sularını kullanmışlardır.⁸⁹ Özellikle 14. yüzyılda Yahudilere yönelik olan bu suçlamalar artmış ve birçok Yahudi'nin sorgusuz sualsiz öldürülmesine neden olmuştur. Yahudilere karşı uygulanan bu sert politikada ruhban sınıfının yanında eğitilmiş tebaa da önemli bir rol oynamış ve halkı onlara karşı kıskırtmışlardır. Yöneticiler ve Papa da; Yahudilerin kuyuları zehirlenmesinin nedeni olarak, Yahudilerin Hristiyanları öldürerek Hristiyanlığı ortadan kaldırmak gibi bir amaç taşıdıkları konusunda halkı kıskırtmışlardır.⁹⁰ Yine bir başka inanışa göre; Yahudiler kuyuları zehirlenmek için gizli liderlerini Toledo'da karşılamışlar ve Asya'dan gelen vebanın zehrini ondan temin etmişler veya da zehirli örümceklerle, baykuşlarla ve diğer zehirli hayvanlarla bu hastalığı

---

⁸⁶ Pest-Beschreibung... , s. 62

⁸⁷ Christian Lehmanns Sen, *Weiland Pastoris zu Scheibenberg Historischer Schauplatz derer natürlichen Merckwürdigkeiten in dem Meißnischen Ober-Ertzgebirges...*, Friedrich Lanckischens Erben, Leipzig, 1699, s. 984

⁸⁸ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s.13; Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*,s.362

⁸⁹ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 362.

⁹⁰ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 240.

yaymışlardır.⁹¹ Bu konudaki bir diğer iddia da hastalığın Yahudi büyüsi ile olduğuna dairdir.

1348 yılının Mayıs ayında Provence şehrinde Yahudiler halkın da destek verilmesiyle kurban edilmeye başlanmıştır. Narbonne, Carcassonne ve Bourgogne gibi Fransız şehirlerinde ise elli binden fazla Yahudi öldürülmüştür. Zürih yönetimi de bu iddiaların neticesinde hiçbir Yahudi'yi ülkesine kabul etmemeye karar vermiş ve bu uygulamalar Basel, Freiburg, Strasburg gibi bölgelerde de geçerli olmuştur.⁹² Kuzey Almanya Bölgesi'nde ise Yahudilerin kuyu zehirlenme hadisesi olayı bir adım daha ileri taşınmış ve 1350 yılında şehir giren vebanın, Yahudi Rumbold tarafından Paskalya döneminden Gallus dönemine kadar birçok insanın zehirlendiği ifade edilmiştir.⁹³ Ayrıca Königsberg, Marienburg, Heiligenheil, Frauenburg ve Mühlhausen gibi Alman şehirlerinde bu inanışlar doğrultusunda birçok Yahudi öldürülmüştür. Yahudilere uygulanan bu cezalar genellikle onların yakılması veya da onların canlı canlı toprağa gömülmesi şeklinde olmuştur. Yahudilerin yakılmadığı yerlerde ise, o yerleşim yerlerinin sakinleri öfkeden deliye dönmüş bir şekilde ellerinde kılıçlar ve ateşler ile Yahudileri ölüme zorlamışlardır. Bu korku o kadar yayılmıştır ki Yahudiler onlara gerek kalmadan kendileri bir yere toplanarak kendilerini yakmışlardır.⁹⁴

Fransa ve Almanya'da bu iddiaların ortaya çıkmasından sonra, Yahudilere karşı olan suçlamalar Avusturya'ya da sıçradı. İlk Yahudi zulmü Salzburg ve Hallein şehirlerinde baş göstermiştir.⁹⁵ Ardından Viyana'ya sıçramıştır. Herzog (Dük) Albrecht, Viyana'daki antisemitik hareketleri bastırmak istemiş ancak bunda başarılı olamamıştır. Kyburg kalesinde koruma altına aldığı birkaç yüz Yahudi, öfkeli bir halk grubu tarafından yakılmıştır.⁹⁶ Yahudilere karşı olan bu tutumlar, Krems, Stein, Mautern, Mödling ve başka bölgelerde de görülmüştür.⁹⁷ Yahudileri koruyanlar da aynı şekilde cezaya çarptırılmışlardır.⁹⁸ Yahudileri veba hastalığının suçlusunu gören Krems bölgesinin sakinleri ve çevre bölgelerden gelen kalabalık bir halk kitlesi Krems'te toplanmışlar ve karşılıklarına çıkan Yahudileri önce darp

⁹¹ Johannes Nohl, *Der Schwarze Tod. Eine Chronik der Heft 1348 bis 1720*, Postdam 1924, s. 240.

⁹² Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 241.

⁹³ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 246.

⁹⁴ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 363.

⁹⁵ Alois Niederstätter, *Österreichische Geschichte 1278-1411*, Herwig Wolfram(Ed.), Ueberreuter, Wien 1996, s. 210.

⁹⁶ Krafft-Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 13.

⁹⁷ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s.247

⁹⁸ Hecker, Justus F. C., *Der schwarze Tod im vierzehnten Jahrhundert*, s. 58.

etmişler, sonra onların evlerini yağmalamışlardır.⁹⁹ Bu arada, buradaki Yahudilerin bu kızgın halk grubu karşısında iki seçenekleri vardı, ya burada ölecekler veya da dinlerini değiştirip, vaftiz olacaktı.¹⁰⁰

Polonya Kralı Büyük Casimir, bu dönemde Yahudilere karşı koruma politikası gütmüş ve nereden gelirse gelsinler onları kendi ülkesinde korumuştur. Bu şartlardan canlarını kurtararak Viyana'ya gelen Yahudilerin ise Bermann'a göre canları bağışlanmıştır. Ancak yine aynı eserde ki bir iddiaya göre Viyana'daki Yahudi cemaati haham R. Tona'nın teşvikiyle sinagoglarında topluca intihar etmişlerdir.¹⁰¹

Yahudiler diğer yerlerde olduğu gibi Viyana'da çoluk çocuk ayırmadan evlerinde yakılmışlardır. Bermann Yahudi kıyımının özellikle 29 Eylül 1349'da¹⁰² yapıldığını yazmaktadır ki, bu tarih Hristiyanlığın önemli bir günü olan Mihail Günü'ne denk gelmektedir. Herzog Albrecht, Viyana dışındaki bölgelerde de Yahudilere uygulanan bu davranışların durmasını istemiş ve onlara kötü davrananların ve onları öldürenlerin Mautern şehrinde 600 Pfund, Krems ve Stein'de ise; 400 Pfund ceza ödemeleri gerektiğini emretmiştir.¹⁰³ Suikastçılar ise ya hemen öldürülmüş¹⁰⁴ veya sonradan acı içinde ölecekleri hapisanelere atılmışlardır.¹⁰⁵ Bu uygulamalardan sonra Albrecht "Yahudi dostu" olarak anılmaya başlanmıştır. Yahudilere kol kanat germesinin altında hümanist duygudan ziyade ekonomik kaygılar söz konusudur. Yahudilerin Ortaçağda halkın zengin kesimini teşkil ettiği ve bilhassa faizle kişilere hatta devletlere para verdiği bilinmektedir. Tam bu noktada 11 Haziran 1338 günü İbranice kaleme alınan bir belge bu konuya açıklık getirmektedir. Herzog Albrecht Yahudilerle anlaşarak faiz oranlarını düşürmüştür. Bu belgede şu ifadeler geçmektedir: "Viyana Yahudi Cemaati, mecbur olmadığı halde, gönülden istemektedir ki, vatandaşlarının acil durumlarını gözeterik, bir hafta için bir Viyana Pfenniği'ni (zenginlere uyguladığı faiz oranını fakirlere de uygulayarak) bir Heller faiz karşılığında ödünç verecektir."¹⁰⁶ Yahudilerin neden Viyana'ya sığındıkları veya neden orada daha iyi muamele gördüklerinin bir sebebi de bu anlaşma olsa gerektir. Yahudilerin neden günah keçisi seçildiklerinin bir diğer sebebi ise parayı ve zenginliği ellerinde tutmalarıdır. Bu şekilde hem insanların muhtaç olduğu hem de alttan alta dış biledikleri bir toplum haline gelmişlerdir. Veba ise onları ortadan kaldırmak için iyi bir gerekçe olmuştur.

⁹⁹ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 247.

¹⁰⁰ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 247.

¹⁰¹ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 364.

¹⁰² Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 364.

¹⁰³ Nohl, *Der Schwarze Tod...*, s. 247; Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 364.

¹⁰⁴ Eduard von Lichnowsky, *Geschichte des Hauses Habsburgs.*, s. 277.

¹⁰⁵ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 364.

¹⁰⁶ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 364.

Yahudiler hakkındaki suçlamalar sadece vebaya sebep olmalarından ibaret değildir. Yahudilerin Hristiyan çocuklarını kaçırarak sattıkları, para karşılığında gariban ailelerin çocuklarını satın aldıkları, Türklerle yazışmalar yaptıkları ve hatta İmparatorun sarayını yaktıkları suçlamaları onların Viyana halkı tarafından sevilmemelerine sebep olmuştur. Bütün bu iddiaların sonucu olarak Yahudilerin Viyana'dan çıkartılması istenmiş ve 30 Temmuz 1669'da alınan karar doğrultusunda 14 gün içinde 1400 Yahudi Viyana ve Avusturya'yı evlerini ve mallarını bırakarak terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁷

Veba salgınları sırasında şehir sadece Yahudilerden korunmaya çalışılmamış aynı zamanda dilenciler, hacılar, keşişler, seyyahlar, Türkler, Yunanlar, Ermeniler ve pasaportu olsun olmasın şüpheli insanların da şehre sokulmaması kararı alınmıştır.¹⁰⁸

5. Kilise Kaynaklı Efsaneler

a. Kilisede Ortaya Çıkan Teufelslöcher (Şeytan Deliği) Efsanesi

Salgın esnasında halk arasında farklı efsaneler ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi de hala Viyana şehrinin merkezindeki Minoriten Kilisesi'nde vuku bulmuştur. Efsaneye göre vebanın Avrupa'ya yayıldığı yıl olan 1348 yılında mezkûr kilisenin kapısının yanındaki duvarda bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloda şunlar yazmaktadır: *“Yedi yıldan beri yapılmayan kutsal ayin kilisenin kurallarını hiçe sayarcasına bir günde yedi defa yapıldı. Bunun üzerine şeytan ani bir ölümlerle değişime uğradı ve cesedi gömüldü, bir sonraki gece Şeytan zangoçu çağırdığında açılan mezardan dışarı fırladı ve onu parçaladı. Bu kapkara şeytanın kutsal ekmeği ölümün ağzından kutsal kâseye bıraktığı görüldü.”*¹⁰⁹ Söz konusu efsaneden sonra kilise de iki tane delik oluşmuş bunlara da *“şeytan deliği”* adı verilmiştir. Bu delikler İmparator Josef (1764-1790)¹¹⁰ zamanındaki bir restorasyonda kapatılmıştır.¹¹¹ Bu efsane de veba hastalığının yayılmasına mitolojik bir bakış açısı getirmektedir.

b. Mucize Haç Efsanesi

Viyana merkezli başka bir efsaneye göre Tuna nehrinde bir Haç (Kreuz) bulunmuş ve *“Mucize Haç”* olarak adlandırılmıştır. 1350 yılında Tuna Nehri'nin suyunun yükseldiği esnada nehrin¹¹² kenarında bekleyen büyük bir

¹⁰⁷ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 954-955.

¹⁰⁸ Pest-Beschreibung... , s. 155.

¹⁰⁹ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 365

¹¹⁰ Lexikon der Geschichte, s. 463.

¹¹¹ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 365.

¹¹² Burada kastedilen Tuna'nın ana kolu değil Viyana içinde geçen yan koldur. 19. yüzyılda bu yan kol bir kanala çevrilmiştir.

kalabalığın önünde aniden tahtadan yapılmış devasa bir haçın su yüzüne çıktığı görülmüştür. Haçın şekli, rengi ve altın bezemesine bakıldığında doğu ülkelerinde yapılan haçlara benzediği düşünülmüştü. Yapılan araştırmalar sonucunda haçın Yunan-Bizans kökenli olduğu kanısına varılmıştı. İnsanlar haçı kıyıya çekmek için ipler ve uzun sııklar kullanmalarına rağmen başarılı olamamışlardı. İnsanların zorlamasına rağmen kaya gibi hareketsiz duran haç kendiliğinden bir anda hareket etmeye başlamış ve bu durum şehir halkı tarafından bir mucize olarak değerlendirilmişti. Bu haber kısa bir süre içinde her taraftan duyulmuş ve binlerce insan haçı görmeye gelmişti. Mucize haç bu yaşananlardan sonra korunmak amacıyla St. Stephan Katedraline taşınmıştı.¹¹³ 2 yıldır veba hastalığıyla boğuşan halk bu haçın Tanrı tarafından kendilerine gönderildiğini ve bu sayede şifa bulacaklarına inanmışlardı.

6. Şifa Umuduyla Yapılan Kilise Ziyaretleri

Veba salgınları süresince halk kendisini kilisede daha güvende hissetmiş ve bu sayede hastalığın felaketlerinden kurtulacaklarına inanmıştı.¹¹⁴ Dualarında özellikle kutsal sayılan kişilerin isimlerini¹¹⁵ zikrederek, hastalıklarının şifa bulmasını ümit etmişlerdi. Bunların dışında hastalıktan koruyacağı düşüncesiyle Avusturya'nın üç kilisesinde¹¹⁶ "Schutzmantelmadonna (Hz. Meryem'in koruyucu pelerini)" (Bkz. Ek 4) figürleri yapılmış ve bu figürlerle Kutsal Meryem'in giydiği pelerin sayesinde bütün insanlığın kurtulacağına inanılmıştır.¹¹⁷ Özellikle figürlerde, pelerin diğer unsurlara göre daha belirgin olarak çizilmiştir.

¹¹³ Bermann, *Alt- und Neu-Wien...*, s. 366.

¹¹⁴ Zaddach, Bernd Ingolf, *Die Folgen des Schwarzen Todes (1347-51) für den Klerus Mitteleuropas*, Stuttgart 1971, s. 54.

¹¹⁵ Heilige Maria (Schutzmantelmadonna), Heilige Sebastian ve Heilige Christophorus (Christopher) adına bu dönemde kiliselerde küçük "Kapelle" oluşturulmuş ve özellikle buralarda dua edilmiştir. Geniş bilgi için bkz.: Lexikon des Mittelalters, s.1918.

¹¹⁶ Avusturya'da Schutzmantelmadonna figürü bulunan yerler ise şunlardır: İlk figür, Benedikt mezhebine bağlı olan Steiermark'taki Admont Manastırı'nda, tahminen 1420'lü yıllarda ağaçtan yapılmıştır. Hz. Meryem burada mavi altından bir pelerin ve kırmızı bir kıyafet giymiştir ve kollarında ise oğlu İsa bulunmaktadır. İkinci figür ise; Yukarı Avusturya'da (Oberösterreich) de bulunan "Wallfahrtskirche Frauensteiner" mabedindedir. Burada Meryem'in mantosu altında Kayzer I. Maximilian ve onun ikinci eşi Bianca Maria Sforza diz çökmüş bir şekilde bulunmaktadır. Bu figürün yapılışı tahminen 1510 yıllarından sonradır. Üçüncü figür ise; Kaernten bölgesinde bulunan "Wallfahrtskirche Maria Gail" mabedindedir. Asıl mihrap denilen kısımda 1600'lü yıllarda yapıldığı bilinen bu figür bulunmaktadır. Burada Meryem kırmızı pelerini ile kralları, çocukları, çiftçileri, rahipleri, yani toplumun bütün kesimini korumaktadır. Geniş bilgi için bkz.: Lexikon des Mittelalters, s.1918.

¹¹⁷ Lexikon des Mittelalters, s.1917.

Ayrıca bazı sarayların tonozlarına da “Schutzmantelmadonna” resimleri yapılmış ve bu resmin olduğu sarayların da korunacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Avusturya’nın bölgelerinden biri olan Linz’deki “Bruck” sarayı da bunlardan biridir.¹¹⁸ Buradaki resimde Kutsal Meryem mor renkli bir pelerini ile toplumun her kesimini koruyan bir şekilde tasvir edilirken, İsa ise diz çökmüş bir şekilde pelerinin hemen yanında yerini almıştır.

Veba korkusu, insanların dindarlığını artıracak bazı davranışların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak kutsal kişiler için manastırlar, küçük kiliseler yaptırılmış ve hatta miraslarını kiliselere veya da fakirlerin yararlanacağı kurumlara bırakanlar olmuştur.¹¹⁹

7. Cadılar, Büyücüler ve Hortlaklar

Zikredilen diğer dini sebeplerden farklı olarak salgının cadılar ve büyücülerle alakası olduğu iddiası da kaynaklarda yer almaktadır. Örneğin Polonya ve Silezya’da veba hastalığının cadıların ve büyücülerin gömülmesinden sonra ortaya çıktığına inanılmaktadır.¹²⁰

Gömülen cadı veya büyücülerin yanında, vebadan ölen insanların efsanevi ölümlerini (hortladıklarını) konu alan kulaktan kulağa aktarılan veya kitaplardan okunan korku dolu hikâyeler veba gelmeden halkı psikolojik olarak çökertmiştir. Örneğin, İtalya’nın Padua şehrinde vebadan ölen kilise mezarlığına gömülen bir hamile kadının mezarından ses gelmiş ve mezar açıldığında bebeklerinin doğduğu görülmüştür. Başka bir hikâyede yeni bir ölü gömmek için açılan mezardaki cenaze oturur vaziyette bulunmuştur.¹²¹ Mezarından kalkarak mezarcısına taş atandan¹²², gömüldükten sonra evinini penceresinde çıplak olarak insanlara bağırarak “ölüye”; tabutunun kapağını açarak dışarı çıkandan, tabutunda dirilerek uzun yıllar yaşayana kadar¹²³ daha nice hikâyelerin Avrupa’nın ve Viyana’nın sokaklarında kulaktan kulağa yayılmıştır. Ayrıca şeytani büyülerinin de hastalığa sebep olduğu, bu büyülerin farklı yollarla yapıldığı iddiaları da kaynaklarda yazılmıştır. Bunlardan bir kaçısı şu şekildedir: Geier bölgesinde¹²⁴ zehirli bir tozun vebalı cesetlere, yılanlara veya semenderlere serpilerek çürütülmesi ve bunların sokaklara serpilmesiyle hastalığın

¹¹⁸ Franz Slump, *Gottes Zorn-Maria Schutz*, Münster 2000, s. 8.

¹¹⁹ Lexikon des Mittelalters, s. 1917.

¹²⁰ Pest-Beschreibung... , s. 8.

¹²¹ Pest-Beschreibung... , s. 69.

¹²² Sen, *Weiland Pastoris zu Scheibenberg Historischer...*, s. 986.

¹²³ Sen, *Weiland Pastoris zu Scheibenberg Historischer...*, s. 987.

¹²⁴ Geier’in bugünkü Geierwald olarak bilinen doğu Almanya’da bir bölge olduğu tahmin edilmektedir.

yayılması sağlanmıştır. Wolkenstein bölgesinde bir mezarcı vebalı bir cesedin kafasını kopartmış, odasına getirerek bir ipe asmış; maya, bira ve ölünün kanını cesedin göğüslerinden aldığı sütle karıştırarak kaynatmıştır. Bir gün içinde bu ölünün kafasındaki akan her damla ter kadar veba hastası ortaya çıkmıştır.¹²⁵

C.Viyana'da Veba Salgınının Sonuçları

Veba salgınının ne boyutlarda ölümlere sebep olduğuna yukarıda değinildiğinden tekrara lüzum yoktur. Abraham, bu salgından sonra sokakların boş kaldığını, Viyana'nın hayalet bir şehre dönüştüğünü ifade etmiş ve ölümler ile alakalı sözlerini şu cümleler ile özetlemiştir: "*Herkes öldü, ölüyor ve ölmek zorunda... Her şey ölüyor. Öldü. Öldü. Öldü. Şayet bunlara inanmak istemiyorsan, bunları Avusturya'da bulunan Viyana'ya sor.*"¹²⁶

Viyana'da bu hastalık nedeniyle ekonomik yapı da büyük bir darbe almıştır. Ticaretin tamamen durmasıyla pahalılık baş göstermiştir. Her yerde ciddi oranda işgücü eksikliği ortaya çıkmıştır. Ülkedeki ölüleri gömecek yeterli personelin olmaması, sağlıkla ilgili önemli tedbirlerin gecikmesine ve ölümlerin günlerce evlerinde ve sokaklarda kalmasına sebep olmuştur.¹²⁷ Tarla ve bağlardaki ürünleri toplayacak kimse bulunamadığından, bir sürü meyve ve sebze tarlalarda bozulmuştur. Birçok köyde insanlar kalmadığı için hayvanlar tarlalarda başıboş dolaşmaya başlamışlardır.¹²⁸

Vebanın maddi zararlarının yanı sıra manevi zararları da olmuştur. Manevi eksiklik öncelikle din adamlarının sayısının azalmasında görülmüştür. Din adamlarının azalması ülkedeki dini ayinlerin yapılmasını imkânsız kılmıştır. Ancak belli başlı kiliselerde ayinler yapılabilmektedir. Din adamları veya ilim adamlarının sadece Viyana'da öldüğünü iddia etmek doğru olmayacaktır. Örneğin Endülüs'te vebadan dolayı tahsiline iki sene ara vermek zorunda kaldığını yazan İbn-i Haldun, veba salgınından çok fazla âlimin öldüğünü ve hicret ettiğini belirtmiştir.¹²⁹

1348 yılında ortaya çıkan veba salgınının azalmasıyla birlikte, hastalıktan çok ağır etkilenmiş olan Viyana şehrine uzaktan ve yakından göç akınları olmuştur. Bu yeni gelen kitlenin şehirde ticaretin tekrardan canlanmasına imkân sağlamasına rağmen, kentin eski sakinleri bu

¹²⁵ Sen, *Weiland Pastoris zu Scheibenberg Historischer...*, s. 988

¹²⁶ Abraham, *Merck's Wien*, s. 25.

¹²⁷ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s.11.

¹²⁸ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 544.

¹²⁹ İbn-i Haldun, *Mukaddime*, c. 1, Dergah Yayınları, İstanbul 2013, s. 24-25.

yerleşimcilerden rahatsızlık duymuşlardır. Çünkü bu insanlar hastalığı şehre tekrardan taşıyabilirlerdi. Onların bu endişelerinde haklı olduğu, vebanın 1370 ve 1381 yılında Viyana’da yeniden ortaya çıkmasıyla kanıtlanmıştır. 1381 yılında “Stefan” mezarlığına veba nedeniyle ölen 15.000 kişi defnedilmiştir.¹³⁰ Birçok ev bu salgın sırasında aile bireylerinin tamamen ölmesinden dolayı sahipsiz kalmış veya ev sahipleri çok ucuz fiyatlara evlerini satarak şehri terk etmek istemişlerdir.

Salgının etkisini kaybetmesinden sonra yetkililer harekete geçmiş, toplumların tekrar eski gücüne kavuşabilmesi için insan gücüne ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bunun neticesinde, Avrupa toplumunda evlilik oranları artmış ve hatta dul kadınlar bile evlendirilmiştir.¹³¹ Yetkililer, vebadan dolayı zarar gören halkı tekrardan ülkeye kazandırabilmek için vergileri kaldırmış, onlara mülk sahibi olma hakkını tanımışlardır. Ayrıca ülke vatandaşlığına girmek isteyenleri hemen vatandaşlığa kabul etmişlerdir. Ülke nüfusunun azalması bu dönemde çalışanların ekonomik açıdan “*ücretli çalışanların altın dönemi*” olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.¹³² İnsanların şehirlere geri dönmesi, ticaretin yeniden başlaması, kırsal kesimi yani çiftçileri harekete geçirmiş ve onları üretime sevk etmiştir. Bununla birlikte yeni kazanç yolları aranmış ve daha az ücretle yeniden bir ekonomik yapılanmaya gidilebilmiştir.

16. ve 17. yüzyıllarda görülen salgınlarda da benzer neticeler ortaya çıkmakla beraber, bilhassa 16. yüzyılda yaşanan salgınlardan sonuçlarından ziyade Türklerle olan savaşların halkı daha fazla tedirgin ettiği, dönemin kaynaklarının sürekli savaş temasını işlemesinden anlaşılmaktadır. Ancak 1679 yılında yaşanan salgın, 1349 yılında görülen kara veba gibi şehir hayatını felç etmiştir. Bu salgın neticesinde de halk, imkânları ölçüsünde Viyana’yı terk ederek çevre şehirlere doğru yola çıktılar. Kraliyet ailesi de Marien-Zell ve Prag’a göç etmek zorunda kalmıştır.¹³³ Viyana’daki kalan halkın on binlercesi bu salgında can verirken, 300 ev de, içindeki aileler yok olduğundan kapılarına kilit vurularak kapatılmıştır.¹³⁴ Söz konusu salgından sadece dört sene sonra yaşanan 2. Viyana Kuşatması (Osmanlı kuşatması) da Viyana toplumu üzerinde o zamana kadarki yaşadıkları felaketleri aratan bir senaryoya dönüşmüştür.

¹³⁰ Krafft- Ebing, *Geschichte der Pest in Wien*, s. 14.

¹³¹ Lexikon des Mittelalters, s. 1916

¹³² Lexikon des Mittelalters, s. 1917

¹³³ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 977-78.

¹³⁴ Fuhrmann, *Alt- und neues Wien*, s. 980.

Sonuç

14. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar aralıklarla aşırı insan kıyımına neden olan veba salgını diğer birçok Avrupa şehrinde olduğu gibi Viyana'da da öngörülemez sonuçlara sebep olmuştur. Bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye rakamlar değişse de, değişmeyen tek şey bu hastalığa yakalananların tamamına yakınının ölmesidir.

14. ve 17. yüzyılda yaşanan veba salgınlarının diğer zamanlarda yaşananlardan çok da etkili olduğu aşikârdır. Salgının aşırı ölümlere sebebiyet vermesi haricinde insanlardaki iyileşme ile ilgili iyi niyet duygularını da yok ettiği görülmektedir. Çünkü hastalığa en fazla yakalananlar hasta ile bir şekilde temasta bulunanlardır.

İnsanların hastalıktan kurtulma ve kendini emin hissedebilmesi için kalabalık gruplar halinde toplu ayinlere katılmaları vebanın her zaman bir salgına dönüşmesine yol açmaktadır. Ayrıca kötü hijyen şartları, insanların havasız ortamlarda kalarak dışarı çıkmamaları da hastalığın bulaşıcılığını ziyadesiyle artırmıştır.

Hastalığı yenmek için her şeyden manevi bir yardım beklendiği görülmektedir. Aslında ortada olan şey, olağan dışı bir şekilde (manevi-mitolojik-ilâhî) ortaya çıktığı düşünülen bu salgınların, yine olağandışı bir yardım ile (özellikle ilâhî/dîni) ortadan kaybolması inancıdır.

Kilise ve din adamları Ortaçağ dönemi ve sonrasında halk üzerinde diğer zümrelerden daha fazla etkiye sahiptir. Çaresizlik insanları ilahi kudrete ittiğinden görülebilecek her türlü olağanüstü durum mucizevî olarak değerlendirilmiştir. Konu hastalık olunca da gökten gelen bir göktaşından, bir sis bulutuna veya cadıların ve büyücülerin lanetine kadar her olumsuz durum hastalığı taşıyan bir kaynak olarak görülmüştür. Çözüm yine aynı kaynakta arandığından dolayı da Tuna Nehrinde bulunan bir haç, kutsal kabul edilen bir aziz veya St. Stephan Katedrali'ne yapılacak bir ziyaret devanın kendisi olarak kabul görmüştür.

Ancak sadece olağanüstü varlıklar veya olayların hastalığa sebep olamayacağı düşüncesi, daha somut ve farklı sebeplerle bir kısım halkları da hedef haline getirmiştir. Öncelikle farklı dinden olan Yahudiler somut bir tehlike olarak görülmüş ve günah keçisi olarak ilan edilmiştir. Bu nedenle düşman olarak görülen Yahudilerin yok edilmesiyle hastalığın kaybolacağı inancı ortaya çıkmıştır. Bu fikri destekleyenlerin başını ise dini otoriteler çekmektedir.

İlk zamanlarda ilahi bir cezalandırma olarak kabul edilen vebanın ancak dualarla, yalvarmalarla ve sürekli olarak ibadet etmekle çözüleceği

inancı hâkimdi. Ancak sonraları hastalığın ilahi sebeplerinin yanında biyolojik sebepleri de tartışılır olmuş, yakarışların yanı sıra üniversite laboratuvarlarında yapılan çalışmalar çözüm arayışlarını genişletmiştir.

Ancak bu çalışmalar hızlı bir sonuç vermediğinden halk kendi inançları doğrultusunda yöntemler bulmaya çalışmıştır. Bu çareler ilk dönemlerde koca karı ilaçları olarak yorumlanabilecek ilkel yöntemlerdir. Makalenin daha önceki bölümlerinde de zikredilen bu uygulamalar, sağlıklı bir insanı bile rahatlıkla hastalandırarak şekildedir.

Salgınlar sırasında kilise en etkili kurumların başında gelmiş ve dini sadakat olgusu bu dönemde çok fazla güçlenmiştir. Kiliselere verilen önem sadece hastalık döneminde gerçekleşmemiş, kişilerin ölümünden sonra bile yakınları tarafından kiliseye gömülmesi istenerek ölümden sonra da bu önemin devam ettiği görülmüştür. Bunun için de Viyana'nın en kutsal sayılan kiliseleri tercih edilmiştir. Ancak hem yer darlığı hem de kiliselerin mahzenlerinden bahçelerine kadar dolu olması, bunu pek mümkün kılmamış ve ölümler mecburen şehir dışındaki mezarlıklara gömülmüşlerdir.

Yöneticilerin de doktorlar ve halk gibi çaresiz olması, hastalığa karşı önlemlerin ancak yüzyıllar sonra uygulanabilmesine neden olmuştur. Yetkililerin bulabildikleri tek metot, daha öncede bahsedildiği gibi "Siechknechte" adı verilen memurların, veba kurbanlarını en hızlı bir şekilde arabalara koyup, şehir kapısı önünde bulunan "Veba Çukuru"na atması olmuştur. Ancak ölenlerin çok fazla olması; görevlilerin bunlara yetişememesine ve bu nedenle günlerce evlerinde ve sokaklarda kalan cesetlerin hastalığın yayılmasını hızlandırdığı görülmüştür. En acısı da, ölmediği halde sokakta yığılıp kalmasından dolayı bazı veba kurbanlarının bu görevliler tarafından bu mezkûr çukura atılmasıdır. Bu durum da Viyana da dâhil olmak üzere birçok bölgedeki hızlı demografik değişimlerin önemli bir sebebini oluşturmuştur.

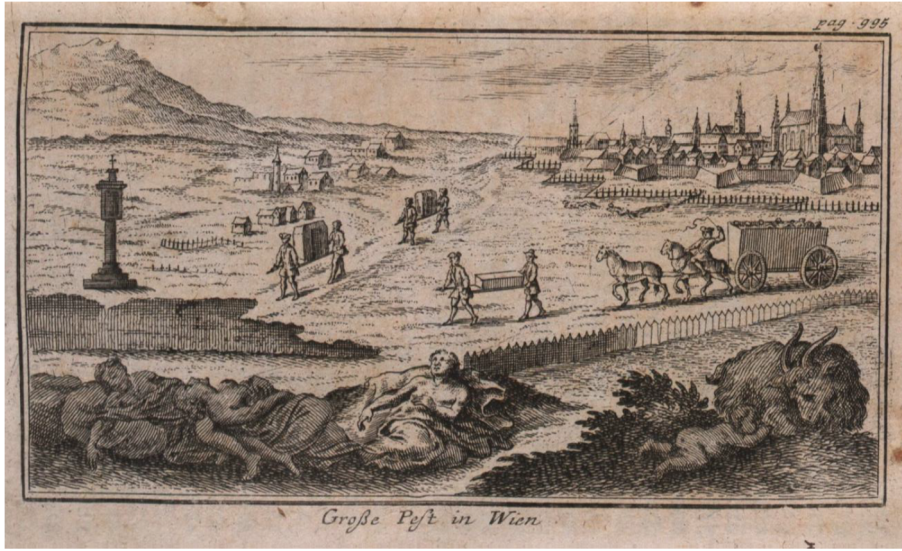
KAYNAKÇA

- Akyay, N., "Türkiye'de Veba Salgınları ve Veba Hakkında Eski Yayınlar", *Mikrobiyoloji Bülteni*, c. VIII, Sayı 2, Nisan 1974, s. 209-219.
- Arik, Feda Ş., "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Veba Salgınları", *ADTCFD*, c. 15, Sayı 26, Ankara 1991, s. 27-59.
- Aschbach, J., *Allgemeines Kirchen Lexikon*, c. I-IV, Rupferberg und Kirchenheim Verlag, Mainz 1850.
- Bermann, M., *Alt- und Neu-Wien. Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebung*, A Hartlebens Verlag, Wien, 1880.
- Boscium, Ioannem L., *Ratschlag. Wie man sich zu den gefährlichen Zeiten vor der Pestilenz hütten*, Ingolstadt, 1563.
- Czeike, F., *Historisches Lexikon Wien*, c. IV, Verlag von Kremayr & Scheriau/ Orac, Wien-München-Zurich 2004.
- Eduard von Lichnowsky, *Geschichte des Hauses Habsburgs*, c. III, Schanmburg und Compagnie, Wien 1838.
- Slump, F., *Gottes Zorn- Maria Schutz, Pestbilder und verwandte Darstellungen als ikonographischer Ausdruck spätmittelalterlicher Frömmigkeit und als theologisches Problem*, Münster 2000.
- Freiherr v. Krafft- Ebing, *Gechichte der Pest in Wien (1349-1898)*, Leipzig und Wien 1899.
- Fuhrmann, M., *Alt- und neues Wien, oder dieser Kaiserlich- und Residentz-Stadt Chronologisch- und Historische Beschreibung von derselben Ursprung an biß au die neuen Zeiten*, Wien 1738.
- Hecker, Justus F. C., *Der schwarze Tod im vierzehnten Jahrhundert*, Verlag von Friedr. Aug. Herbig, Berlin 1832.
- İbn-i Batuta, *Büyük Dünya Seyahatnamesi*, İlk Türkçe Çev. M. Şerif Paşa, Yenişafak Kültür Armağanı, İstanbul 1907.
- İbn-i Haldun, *Mukaddime*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- Jankrift, K. P., *Krankheit und Heilkunde im Mittelalter*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2003.
- Karamzin, N. M., *Geschichte des Russischen Reiches*, c. III, Hartmann Verlag, Riga 1823.
- Kikeriki Gazetesi, 1879 yılı sayıları.
- Kindt, Hildburg, "Krafft-Ebing", Richard Freiherr von", *Neue Deutsche Biographie*, c. XII, Berlin 1979, s. 649-650.

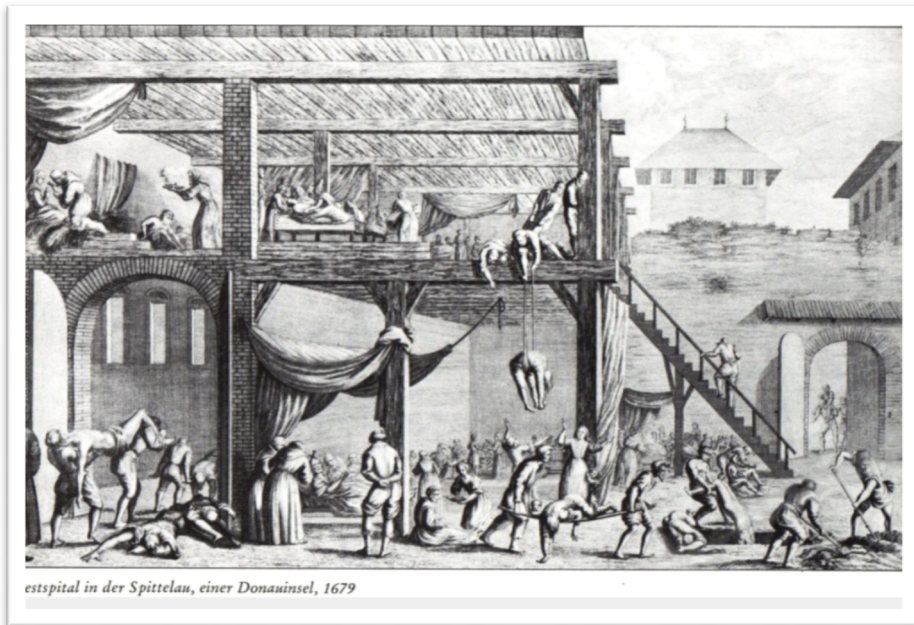
- Klaus, Bergdolt, *Der Schwarze Tod: Die grosse Pest und das Ende des Mittelalters*, C. H. Beck, München 1994.
- Lexikon der Geschichte*, Voltmedia, Paderborn, 2005
- Lexikon des Mittelalters*, Verlag J.B. Metzler, Stuttgart, Weimar 1999.
- Niederstätter, A., *Österreichische Geschichte 1278-1411*, Haz. Herwig Wolfram, Ueberreuter, Wien 1996.
- Nohl, J., *Der Schwarze Tod. Eine Chronik der Heft 1348 bis 1720*, G. Kiepenheuer, Postdam 1924
- P. Abraham A. St. Clara, *Merck's Wien*, Buchdrucker der döblinger Universitaet, Wien 1680.
- Pest-Beschreibung und Infections-Ordnung Heinger*, Heyinger Verlag, Viyana 1727.
- Rosemarie Jansen und Hans Helmut Jansen, *Der Tod in Dichtung Philosophie und Kunst*, Dietrich Steinkopff Verlag, Darmstadt 1989.
- Sen, Christian Lehmanns, *Weiland Pastoris zu Scheibenberg Historischer Schauplatz derer natürlichen Merckwürdigkeiten in dem Meißnischen Ober-Ertzgebirges...*, Friedrich Lanckischens Erben, Leibzig 1699.
- Schmidt, C. C., *Jahrbücher der in- und ausländischen gesammten Medicin*, c. IV, Verlag von Otto Wigand, Leibzig 1834.
- Schmidt, E., *Die Geschichte der Stadt Wien*, Jugend und Volk Verlag, Wien-München 1978.
- Stentzel, J. C., *Regiment und Ordnung, wie zur Zeit der Pestilenz...*, Rottweil 1683.
- Vancsa, K., "Abraham a Sancta Clara", *Neue Deutsche Biographie*, c. I, Berlin 1953, s. 21-22.
- Varlık, N., "Tâun", *DİA*, c. XL, İstanbul 2011, s. 175-177.
- Werner, K., "Fuhrmann, Matthias", *Allgemeine Deutsche Biographie*, c. VIII, 1878, s. 189-190.
- Zaddach, B. I., *Die Folgen des Schwarzen Todes (1347-51) für den Klerus Mitteleuropas*, G. Fischer, Stuttgart 1971.

Ekler

Ek 1: Viyana'da Büyük Veba. Fuhrmann, *a.g.e.*, s. 994-95

Ek 2: 1679 yılında Viyana'da bir veba hastanesi, Erwin Schmidt, *Die Geschichte der Stadt Wien*, Viyana-Münih, 1978, s. 142.

Ek 3: Veba Viyana'da. Kikeriki, 26 Ocak 1879, Nr. 8, s. 1.

